

PRIMELE AMINTIRI ÎN LITERATURA ROMÂNĂ:
TEODOR VÎRNAV, *ISTORIA VIETII MELE* (1845)

DE

LAURENTIU FAIFER

Așa cum arată și titlul, *Istoria vietii mele*¹ este o operă cu caracter autobiografic. Cadrul temporal în care se desfășoară evenimentele narate cuprinde 45 de ani, și anume de la 1801, data nașterii autorului², și pînă la 1845, cînd Teodor Vîrnav își înseamnă amintirile. După moarte, manuscrisul a intrat în posesia ginerelui său care, mai tîrziu l-a încrezînat spre tipărire soțeloristului Artur Gorovei.

Istoria vieții mele e povestirea picărescă a întimplărilor, mai mult triste, prin care trece copilul unui boier scăpat din ținutul Tecuciului, pînă ajunge, prin muncă și vrednicia sa, să-și facă o stare și să-și întemeieze o familie pusă la adăpost de grija zilei de milice, în spatele unei averi, mișcătoare și nemîscătoare, apreciată la peste 45 000 de ruble de argint. Dacă eroul povestirii, Vîrnav însuși, este prezent pe fiecare pagină, cum se și cuvine într-o autobiografie, în schimb numai incidental pot fi întîlnite referiri la starea social-economică și culturală, precum și la evenimentele epocii. Scopul autorului a fost acela de a reconstitui, pas cu pas, drumul vieții sale, de la primii ani ai copilăriei pînă cînd ia pana în mină, pentru a asternă pe hîrtie, simplu și sfâtos, întimplările sau, cum îi place lui să spună, „prîlucenile” prin care a trecut. Totuși, puținele indicații pe care le oferă sunt suficiente pentru conturarea unui tablou de epocă, tabloul istorico-social al primei jumătăți a secolului al XIX-lea din Moldova și Tara Românească, care avea să fie mai pe larg zugrăvit în *Scrisorile* lui I. Ghica sau în *Suvenirile conțimpurane* ale lui Gh. Sion.

O viață încă dominant feudală este sugerată de paginile operei lui Vîrnav. Boierii, mai mari sau mai mici, mai cuprinși sau mai săraci, trăiesc în sate, ducind o viață trîndavă pe spinarea țăranilor iobagi și a țiganilor robi. Un feneant era părintele însuși al autorului: „Traiul tătini-meu era foarte curios, pentru că, pe cît îmi aduc aminte, el cu alta nu se îndeletnicia, fără numai cu sederea și cu ciubucul”³.

În autobiografia lui Vîrnav se intrevede și fenomenul economic specific țărilor românești de la sfîrșitul secolului al XVIII-lea și începutul secolului al XIX-lea: în-

¹ Teodor Vîrnav, *Istoria vieții mele* (Autobiografie din 1845), pref. Artur Gorovei, București, Tip. Minerva, 1908.

² Pentru primii ani ai copilăriei și pentru întimplările anterioare nașterii sale, autorul se sprijină pe „cele auzite”, în casă, de la mama sa.

³ Op. cit., p. 13.

cepultură acumulării primitive capitaliste. Fără a renunța la ighemonicon și la privilegiile feudale, boierimea prinde a se deda la afaceri negustorești menite să le sporească, încă, avuția. Astfel, vorbind de boierul Constantin Ladă, o rudă a mamei sale, om linăr, cult și cu întinse legături în protipendada Bucureștilor, Vârnav scrie că era „negoiant bogat” și că „ținea magazia la hanul lui Sărbători, cu mărfuri de Austria și Sacsonia, pe care le vindea nu cu colul, ci cu rădicata”. Era, cum s-ar spune, negustor angrosist care investea capitalul și trăgea profitul, iar de afacerile comerciale propriu-zise se ocupau funcționarii firmei sale, care vindeau marfa importată lipscanilor mai mărunți din capitala Țării Românești. Interesantă și pitorească este descrierea traiului pe care, zi de zi, îl ducea acest Constantin Ladă, trai care, desigur, nu se deosebea mult de acela al majoritatii comercianților bogăți sau al boierilor care locuiau la oraș: „În vremea aceea, el era în vîrstă de peste 30 ani, holteiu, frumos la față, cu ochii albaștri, cu părul negru, la stat de mijloc, cu căutătura veselă și priințioasă, iubea să aibă masă curată de 7 sau 8 feluri de bucate, vin bun și desert, și avea mare plecare asupra gastronomiei. În posturi, mercurile și vinerile posteau, însă cu bucată de pește proaspăt adus în ființă lui viu din apa Dâmbovița, ce curgea prin mijlocul Bucureștilor. Afară de naționalnicele limbii grecești și românește, vorveea slobod nemetește, frantuzește și italienește. Purta străie turcești, antiriu de suvaea și de cutnie, se înceinea cu șal turcesc, giubea de satmur, biniș de postav englezesc, floare străină, și în cap adese ori purta un iștic ca fanariotii de la Tarigrad, din pelecle de Krim brumări și foarte supțiri la păr, și făcut în chipul și în mărimea coșurilor cu care se prinde pe la noi pește caras de prin Iazuri Dimineata, după ce se imbrăcea și bea cafea nemetească sau ciocolată, se ducea în piaț. Lipscanilor și acolo petrecerea pînă la 12 ceasuri; atunci venea la masă cîte cu doi sau trei prieteni, îninca bine și se odihnea. După masă, în disară, se suia în caleașcă cu doi cai buni, în coadă luceafăr și se primbla pe podul Mogoșoaiei (cea mai frumoasă uliță a Bucureștilor) din preună cîte cu unul din prieteni, dar mai adese ori cu conă tulatul nemeteș. Sara juca cărtile pe la cunoșcuții, dar mai de multe ori la gheneral consulatul roșinesc de atunci Kiricov, unde se număra și unul din închinătorii ghereralesii lui cei tinere. Avea intrare pe la casele boierilor, însă mai multă pe la a conțulaților europenestilor puteri ce locuia pe acea vreme în București. Era om însemnat la ocirnuire, și la toate pricinile ce urmău între cei mai cu stare neguțători toldeanu-se oriinduia mediator⁴.

Vădind și o anume indemnare portretistică, pasajul reține nu numai prin descrierea colorată a portului cosmopolit al unui evghenit din vremea lui Caragea, a opulenței orientale a traiului său, dar și prin mențiunea care se face că limba greacă, alături de cea românească, și înaintea ei, era socotită limbă „naționalnică”. Într-adevăr, epoca evocată de Vârnav este epoca aceea în care, cum spune C. Negruzzzi, „uitasem că suntem români și că avem și noi o limbă”, cînd „mulți din tinerii noștri aflați la studii în Viena, în Münich sau în Paris, se credeau umiliți d-a aparține unei naționalități necunoscute în lumea europeană. Le era rușine chiar de numele lor de familie și de botez; Iiii lui Ion, lui Gheorghe sau lui Ilie se porecleau Ioanidi, Gheorghiasi sau Iliadi”⁵.

Este epoca în care boierii, mari sau mici, socoteau de cuvință a tocmi dascăl grec odraslelor lor, limba românească rămînind a fi folosită în de tot săracă instrucție pe care o puteau da unilii dascăli de biserică și preotii copiilor de boieri scăpătați și de negustori de a doua și a treia mînă. „Buchile moldoveni pe amîndoi frații ne dedesca să le învățăm de la preotul satului anume Constantin” — își amintește Teodor Vârnav. Era o învățătură rudimentară, mărginită numai la formarea deprinderii de a citi cu ajutorul cărtilor bisericesti. La vîrsta de nouă ani, pe cînd se afla dat spre a fi crescut în casa mosului mamei sale Fotachi Ciurea, este trimis de acesta în satul Hreacă, moșie a boierului Ioniță Rahtivănu, care „avea patru feclori, și ținea într-o casă în

⁴ Op. cit., p. 38–39.

⁵ Costache Negruzzzi, Cum am învățat românește, în Păcatele tinerețelor, Craiova, Serișul românesc, 1942, p. 203.

⁶ Ion Ghica, Introducție la Serișori către V. Alecsandri, în Opere, vol. I, București, E.S.P.L.A., 1956, p. 112.

ogradă un dascăl moldovan, şchiop de un picior, anume Iftimie, carele învăta atât copiii lui, cum și vreo ciliiva a altor boieri megieși". La acel dascăl micul Vârnava, în puțină vreme, ajunse „a ceti pe slove octoihul” și a învăta și „vreo trei cathizme din Psalmirea proorocului David. Aritmetica la dînsul nu învăta nimeni, căci aceea, după zisa lui, avea ucenicii a o învăta după ce vor săvîrși toate cathizmele Psaltirii”⁷. În alt loc, Vârnava evocă, ca și I. Ghica, școala grecească din București lui Caragea Vodă. În *Dascăli greci și dascăli români*, Ion Ghica pomenește de numeroși dascăli greci din „vremea cea frumoasă”; între alții, de Lambru, Vardalah și Neofit, Kirbireu, Mitilineu și Corița.

Vârnava, care era școlar la București în acea vreme (1815), nu menționează însă pe nici unul dintre aceștia: în schimb, vorbește de un alt vestit dascăl grec, care deschiseșe școală la hanul lui Filaret și care egală, prin metodele contondente folosite, pe crudul Corița, amintit de I. Ghica. Numele lui era Panaiot Corfiot. „Acel Panaiot nu era de cuvîntă a se numi dascăl, ci calău, pentru că el pe bătei mai mult îl muneca și îi schingiuia decît îi învăta. Lingă dînsul de apurură sta pe o masă falanga, un bici de lemn făcut în chipul imblăciului cu care bătea la talpe, două biciuri de vînă de bou cu care bătea la șezut și două asemenea de cureau lată de bătut la palme (...). Asupra aceluia dascăl de cîteva ori mai înainte de a veni eu la dînsul, ucenicii deznădăjduiți de schinguiurile lui făcuse zaghav* să-l omoare, pînă cînd odată l-au și băgat cu capul în jos într-o putină mare, în care se obișnuiește la acel oraș a se ținea apa, și cu bună seamă s-ar fi înnădușit acolo, dacă norocirea nu l-ar fi ajutat a se întîmpla în acea vreme putina deșartă și nu ar fi auzit megieșii strigările lui, ca să grăbească îndată a-l scoate dintr-insa. La acest tiran învățam eu carte grecească, căruia pentru bătăile și învățătură ce-mi da i se plătea de către Ladă cîte un galben olandez pe toată luna. Și cu toate că el atunci era bătrîn, slab, peste 70 de ani, și pe lingă aceasta îngrozit de ucenici cu băgare în putina cu apă, tot nu rămînea vreo zi ca să scape unul măcar din ucenici nebătut de dînsul”⁸.

Asemenea lui I. Ghica (*Din vremea lui Caragea*), Vârnava evocă și el, dar mai mult în treacăt, cumplita ciumă care a bîntuit atunci. Evenimentele politice contemporane, mișcarea eleristă și răscoala populară de sub conducerea lui Tudor Vladimirescu nu au solicitat interesul tîrnăului Vârnava (avea 20 de ani în 1821) și lucrul e de regretat pentru că el, ca martor ocular, ar fi putut să ne ofere amănunte prețioase. Amănuite pe care nu ni le-au putut da I. Ghica (*Din vremea zaverei*) sau N. Filimon (*Ciocoi ucci și noi*), care la acea epocă aveau cinci și, respectiv, doi ani. Despre mișcarea eleristă, autorul pomenește doar o singură dată, pentru a ne spune că niște rude ale sale „fugise de la Moldavia din pricina năvălirii eleristilor greci și a turcilor”. Despre Tudor Vladimirescu însă, Vârnava nu serie nici un rînd, fie el și pătimăș, măcar o caracterizare, nedreaptă în parte, ca aceea emisă de Gr. Alexandrescu în al său *Memorial de călătorie*, unde Tudor e socotit drept „om mărginit și crud, dar a căruia întreprindere înaintă cu un pas libertatea politică”⁹. În schimb, se relatează un fapt politic care nu se găsește consemnat în nici una din operele memorialistice ale lui I. Ghica, C. Negruțiu sau Gh. Sion. Este vorba de împotrívirea și agitația miciilor boieri și a tîrgovîștilor din capitala Moldovei față de legalizarea, prin Regulamentul organic, a privilegiilor feudale de care se bucura marea boierime în virtutea tradiției și a obiceiului pămintului. Vârnava notează faptul nu fiindcă ar fi fost cumva pasionat de fenomenul politic, ei pentru că, fără voia lui, s-a pomenit oarecum un actor al acestor întimplări, fiind bănuit de autoritatea că ar face parte din ceata răzvrătișilor, a „buntușnicilor” cum se spunea pe atunci. „În acea vreme — scrie Vârnava — cea mai mare parte a norodului și o seamă din boierii cei din starea al doilea și al treilea se aflau nemulțămiți cu alcătuirea reglementului (așezămintului) ce se făcuse din nou în Moldavia și avea oarecăre plecare a rădica bunt în însuși orașul stolitii, iar pe la răspîntinile uliților, pe la cascele boerilor celor mari, mai în toate diminețile se găseau lipite pe ziduri pacsvile* și feliuri de cu-

⁷ Op. cit., p. 22.

* *zagavor* — complot.

⁸ Op. cit., p. 44.

⁹ Gr. Alexandrescu, *Poezii și proză*, ed. a II-a, Craiova, Serișul românesc, p. 597.

* *pacsvile* — manifeste.

vînute ocărtoare asupra ocîrmuitorilor boieri a Moldaviei și a însuși mitropolitului Veniamin. Asemenea se găsea unele ca acelea lepădate, fără veste, prin departamenturi și alte locuri de acolo din Ești, fără a se putea prinde sau a se dovedi pe acel care le-ar fi lepădat, pentru care sfîrșit mai la urmă ocîrmuirea hotărîscă a întrebuița cea mai nedormită privighiere și a prinde pe unul din alcătitorii sau lepădatorii acelora, spre a descoperi din aceia și pe ceilalți¹⁰.

Indiferent față de mișcarea politică a vremii sale, Vârnăv nu se arată atras nici de mișcarea culturală și literară, despre care autobiografia sa nu conține nici măcar o informație. Se vede că traiul greu pe care l-a dus în copilarie și adolescență, iar apoi strădania de-a-si crea un rost în viață nu i-au îngăduit să facă „îscusită zăbavă” asupra cărților. Totuși, în două rînduri, el mărturisește că asculta cu placere povestî și „feliuri de anecdoturi românești” și că cîteva „cărți istoricești” asupra căror incepuse a avea „o nesătioasă plecare”.

Ce cărți vor fi fost acestea, Vârnăv nu ne spune. Foarte probabil că nu altele decît acele aflate și în biblioteca tatălui lui C. Negruzzî, pe care scriitorul regretă că a pierdut-o în bejania anului 1821, cînd biblioteca părintească a slujit de „fultuială” ienicerilor. Îi va fi fost cunoscută și literatura românească satirică din vremea sa și se va îi ispiti s-o imite, căci, din declarațiile ginerelui său, reiese că între hirtile bătrînului Vârnăv, pe lîngă manuscrisul autobiografiei a mai existat încă unul, un volum de poezii, cuprindînd numeroase satire la adresa unor persoane de o anume însemnatate în acea vreme. Acest manuscris, care s-a pierdut, trebuie să fi fost mult posterior manuscrisului autobiografiei; cred că el a fost redactat mai spre bătrînecă, cînd Vârnăv își intemeiaște o stare și își poate permite să citească literatură și să caute a imita cărțile care i-au plăcut. *Isloria vieții mele* oglindeste însă copilaria autorului și apoi epoca de zbucium și de luptă pentru a ieși deasupra nevoilor. Epocă în care a trăit mai mult la țară. Îndelungaședere la țară l-a pus mai curînd în contact cu creația literară orală, din care și citează frumoasele versuri de baladă :

„Sub poală de codru verde
O zare de foc se vede”.

Vârnăv a fost un om care și-a dobîndit înțelepciunea nu atât din cărți, cit din lupta cu greutățile vieții. Nivelul său cultural era scăzut, de aceea nu s-a simțit cheamăt să participe la viața politică, unde nu putea fi, el, copilul sărac, care și-a croit singur un rost în viață, nici de partea boierilor ruginiță, dar nici de partea tinerimii generoase, animată de idealuri noi, îndrăznețe, prin înfăptuirea căror ar fi fost amenințată bună lui stare, la care ajunsese după atîta trudă. Din același motiv nu s-a simțit cheamăt să participe, sau măcar să-și permită să facă aprecieri cu privire la mișcarea culturală și literară din vremea sa, în însemnările autobiografice pe care le-a lăsat. De aceea amintirile și versurile sale au rămas în manuscris, de aceea — așa cum subliniam de la început — scopul lui a fost de-a-si istorisi viață, nu de a redacta un document asupra epocii în care a trăit. Si această istorisire are farmec, depăinindu-se într-o cadență monomâ, atât de potrivită aducerilor aminte.

Ce l-a indemnat pe Vârnăv să-și scrie amintirile? Nu credința că peripețiile vieții lui ar putea interesa pe cineva și nici desărta dorință de a se vedea autor de cărți, ci îmboldul interior care face pe omul trecut de acel „mezzo del camino” să se întoarcă cu placere, dar și cu sentimentul amar al lucrurilor ireversibile, spre anii copilariei și ai tinereții. E trecutul acela care, cum avea să spună N. Gane în amintirile sale (*Zile trăite*), „îmi pare frumos șiinde că el conține primăvara vieții mele cu tot cortejul ei de speranțe, de iluziuni, de visuri ce și-au luat zborul pentru a nu mai reveni”¹¹.

Teodor Vârnăv evocă și el această „primăvară a vieții”, însă o primăvară sumbră, cu tot corteziul de lipsuri, umiliințe și dureroase experiențe care sunt indisolubil legate de copilaria și adolescența lui de orfan. Tribulațiile sale încep foarte de timpuriu. Cea

¹⁰ Op. cit., p. 120.

¹¹ N. Gane, *Amintiri* (1848—1891), Craiova, Serișul românesc, p. 44.

mai veche amintire a lui Vârnăv este aceea a săraciei din casa părintească și a neînțelegerilor dintre tatăl și mama sa: „maică-mea se socotea nenorocită că s-au măritat după tatăl meu, din pricina că nu numai pe dinsa, dar nici copiii nu avea chip a-i ţinca, și blestema pe acei care au mijlocit a o mărita de-al doilea după un bărbat, asemenea sărac și nenorocit”.

Teodor fiind cel mai mare dintre cei cinci copii din casa săracă a Vârnăvilor, tatăl său hotărăște să-l încredințeze unor rude care să-l crească și să-l scoată „la obuze”. Din anul 1808, adică de la vîrsta de șapte ani, începe pentru Vârnăv o viață lipsită nu numai de bucuriile nevinovante ale copilăriei și de afecțiunea maternă, dar și de tot ceea ce putea contribui la o normală creștere, fizică și morală, a sa. Înă la 1813, va avea să hălduiască de la o rudă la alta, fiind privit ca o pacoste mai peste tot locul. Astfel, primul „binefăcător” a fost moșul mamie sale, Fotachi Ciurea, în casa căruia băiatul a dus o viață chinuită și plină de umilințe, între anii 1808–1811. După alte numeroase peripeții, la sfîrșitul lui mai 1813, Vârnăv ajunge la București, la bogatul și influentul negustor grec Constantin Ladă, despre care am amintit și mai sus. Ce experiență de viață dobândise el pînă în acest moment, cînd intra în al doisprezecelea an al vieții? Ce impresii culese din prematura incleștare cu viață? Experiența și impresiile pe care le putea da traiul amar al copilului lipsit de căldura căminului părintesc. În casa primului său „protector”, Fotachi Ciurea, e dat să stea la bucătărie cu slugile, alese, pe atunci, dintre robii tigani. În acest mediu capătă deprinderi urite, învățîndu-se să fure, lucru pe care îl făcea desigur nu din placere, ci de nevoie, pentru a-și astimpăra foamea care îl chiauia și pe el ca și pe robii tigani, în mijlocul căroră trăia și pentru care nutrea afecțiune: „Safta tiganea era cel mai iubit predmăt* în casa Ciurii și pe dinsa o ascultam ori și ce mă poevătuia a face, adică a fura ouă din poeti, ojet din balerici, bani de prin buzunările rudenilor cîe veneau la Ciurea, și altele”.

Pentru aceste reale deprinderi, moșul său Ciurea îi aplică aspre corectii: îl bătea cu biceiul, îl legă cu un lanț de picior la stîlpul cerdacului sau îi punea grumazul și picioarele în obezi de fier. Perseverind, el va fi pedepsit cu toată cruzimea și în casa lui Constantin Ladă, din București. Furind niște parale turcești din jiletca lui Ianachi, omul de încredere al lui Ladă, Vârnăv este bătut la falangă de însuși protectorul său, iar „ă două zi, la școală — scrie el —, înfăloșîndu-mă la dascălul Panaiotî ca să-mi dau mathima și acela îñștiințat fiind de procazn* meu, îndată mi-au dat altă bătac, însă cu deosebire de acea căpătă de la Ladă, pentru că, neputindu-mi scoate băetii ciubotile din picioare fiindu-mi aceste cam umflate, m-au asternut nemîște pe pat și m-au bătut cu biceul la șezut foarte simîitor”. Si Vârnăv adaugă, nu fără umor: „Din această a lui Panaiotî bătac eu am căpătat pentru viitorime și oarecare fotos pentru stomah, căci Ladă, după proiectul lui, au poroncit stolnicului ce ținea socotîala casei a-mi da de-a pururea în toate zilele cîte patru parale, spre a avea înlesnire diminețile a cumpăra covrigi și plăcinte și a nu fi iarăși silit a mai da iuruș la buzunările gramaticului”¹².

Săvîrșindu-se din viață Constantin Ladă, în martie 1816, epitropii averii acestuia l-au chemat pe Vârnăv și, ascunzîndu-i faptul că decedatul îi lăsase prin testament zece mii de lei turcești, în posesia cărora să intre la majorat, au hotărît să-l dea ucenic la o lipscanie. Lucru care s-a și făcut. Fiind acum la vîrsta (16 ani) cînd — vorba lui Creangă — catrintele nu-l mai puteau lăsa nepăsător și fiind foarte puțin ocupat la dugheana lipceanului Constantin Nazlim — unde era ucenic —, Vârnăv a început a stabili legături, care erau departe de a fi inocente, cu unele fete din mahala: „adeseori găseam prijele a vizitaris pe prietena mea Ecaterina și a mijlocii prin o babă de a face încă cunoștință cu una cucoană Arghira, căreia se luchina mulți lipscani tineri”. Pentru a menține aceste legături, tînărul curtezan trebuia să se arate „cu lanț”. Leafă nu avea la lipscanie, unde era abia ucenic. Rînduit de patronul său, Nazlim, să facă ordine în altă dugheană a unui lipscan falit și avînd cheile pe mînă, a fost ispitit să sustragă din marfă. E de la sine înțeles că au urmat judecata și pedeapsa, pe care Vârnăv le

* predmet — obiect de afecțiune.

* procaz — ispravă.

¹² Op. cit., p. 48.

descrie pe larg, folosind unele reminiscențe din acelle „cărți istoricești“ asupra cărora avea „o nesătioasă plecare“: „Nazlum într-o dimineață aflată de această istorie, m-a închis într-o casă pînă seara; atunci, după-ce au aprins lumînările, au deschis asupra mea judecată, precum se făcea odinioară la Ispania de către inviziție* cu lumînările aprinse. Aceasta a fost încheiată de vreo trei lipscani și de tuspatru epitropii lui Ladă, afară de eforul lor. Judecătorii punindu-mă la piteă**, mă întreba nu cumva în vremea că am fost la dugheana lui Nazlum am luat asemenea niscaiva marfă sau bani și i-am împrăștiat pe la nimfe, precum adeseori obișnuiesc a face tinerii ce slujesc pe la lipscani. Eu cu adevărat că din dugheana lui Nazlum nu luasem pînă atunci încă nimica și mă îndreptam către judecători cu aceasta, însă fiindcă ei mă opărea grozavnic cu vergile, la talpele picioarelor, și imi zicea că dacă voi spune adevărul ce le trebuia lor, adică că am luat marfă și bani de la Nazlum, mă vor lăsa nebătut, apoi eu ca să scap de usiturime spuneam că am luat și de la dinsul; atunci unul dintr-înșii seria, iar ceilalți iarăși se apucă și mă opărea. În sfîrșit, după-ce au văzut că eu nu mai pot grăbi, m-au lăsat cîteva minute ca să mă răsuflu, după aceea mi-au dat în mînă călămări și hirtie și mi-au poruncit a scrie grecește (căci altfel nu știam) cele ce unul dintre dînșii imi va dictui“¹³.

Cu un „răvaș de drum de la spătărie“ va fi trimis la „Eșि“, cu un harabagiu găsit la hanul lui Manuc: „După aceea — scrie Vârnăv — mi-am luat ziua bună de la prietenii și la 27 iunie 1818 am ieșit din București, cu lacramile pe obraz, neștiind la cine mă duce și ce am să fac“. Pe drum, harabagiul evreu, care era un om comunicativ și de treabă, află că ținărul său client este din Florești Tecuciului și că nu și-a văzut familia din copilărie. La stăruințele harabagiului, Vârnăv ia hotărirea de a trece și pe la casa părintească, desii nu simțea pentru aceasta vreun îndemn deosebit, ca unul ce „din mica copilărie“ nu mai știa „dragostea părințască“ și uitase chiar cu totul de tatăl, mama și frații lui. În drum spre Florești, află că tatăl său murise de mult, dar că mama, frații și surorile trăiese. Condus și anunțat la casa mamei sale de către un țăran din Florești, el se dă drept ajutorul unui inginer hotărnic, spunând că a venit pentru găzduire. Înșincul mamici, care nu-și văzuse de atâtă vreme copilul, nu poate fi înșelat: „Maică-mea s-a mirat după ce a auzit asemenea a mele vorbe și, fără a-mi da vreun răspuns la dinsele, a început cu mare luanare aminte a căuta cîteva minute drept în ochii mei, după aceea a început a se uita și la țăran, însă fiindcă acesta au zîmbit și ridică, apoi maică-mea îndată a început a plinge și a zice aceste cuvinte: „Oare acesta nu cumva este Tudurăchel al meu, pe care îl socoteam că a murit de ciumă la București și nu l-am văzut mai bine de sase ani?“ — Atunci eu i-am sărutat mîna și i-am spus că cu adevărat sunt acela. Strigările, plângerile de bucurie și de veselie răsună atunciua în toată ograda. Maică-meă mă îmbrătașă, frații mă sărătu, rudenile alergă să mă cuprindă și toți sătenii ca să mă vadă; într-un cuvînt, bucuria ce a fost în ziua aceea în casa maiciei mele se poate asemăna cu aceea care oarecind a avut-o părintele fiului celui pierdut cînd acesta s-a intors la casa tatălui său“¹⁴. După două luni de sedere la casa părințască, e dus de mama sa la moșul acesteia, căminarul Tudurachi Giurea din satul Tîmpocăstii de lîngă Fălticeni. Aici stă o lună de zile, în care timp învăță de la fiul căminarului „Constantinie“ „scrisoarea moldovenească“, cum îi zice el, pe care nu o cunoștea pînă atunci. E trimis apoi de către căminar la un nepot al său, Costache Chiruș, din satul Zalucea (Hotin), unde Vârnăv mai fusese cînd era copil. Ajutat de acest Chiruș, intră, în ianuarie 1819, „scriitor în limba moldovenească“ la judecătoria tinutului. Avînd „mîncarea, spălarea și cfartirea“ în casa moșului său, leașa de 25 lei pe lună pe care o lăua de la judecătorie, plus darurile ce le primea de la unii dintre „jălitorii“, li era de ajuns pentru îmbrăcăminte, pentru a ține un băiat slugă și a mai face și economii. Vin, răchiu sau altă „băutură beliivă“ nu bea, jocuri de noroc nu jucă, dar învățase „a bea tutun“. Și, adaugă Vârnăv: „O slăbiciune firească numai,

* inchiziție.

** piteă — interrogatoriu.

¹³ Op. cit., p. 54–55.

¹⁴ Op. cit., p. 65–66.

nu puteam încă a o stăpini, adică buna plecare asupra neamului Evei..., din care prin căine citoată eram silit a mai împuțina din zapasul* copeicilor ce stringeam în ladă și a mă învrajbi încă și cu mătușa mea Savastița, care adese ori se jaluia asupra mea către mosul, cum că din pricina mea i se amețesc fetele din casă și i se stirpesc mamele copiilor¹⁵.

Totuși, această slabiciune firească nu l-a impiedicat să-și sporească capitalul. Având puțină treabă la judecătorie, mijlocește la isprăvnicie să fie numit stringătorul goștinei oilor la un ocol și în 15 zile se alege cu un venit de 400 de lei; găsind îndelnicirea mănoasă, „iarăși prin isprăvnicie cu aceeași mijlocire – zice Vârnăv – am fost rindut stringător poslinii desetinei stupilor și a sviniilor (rîmători) și iarăș m-am folosit de 750 lei”.

Prelungindu-si trei ani slujba la judecătorie și chivernisind bine capitalul ce-l agonisise, ajunge să aibă economii în sumă de 4000 de lei (adică 800 de ruble de argint). Având acest capital „se uvolnește” (demisionează) din slujbă și, ajutat fiind de moșul său Chiruș, ia „în posesie” (în arendă) două moșii (Burlănești și Vasilăuți) de la paharnicul Mihalache Chinezu. Din martie 1822 începe viața de arendas, apoi de moșier. În 1828, pășește în „propriștea căsătoriei”, luând de nevastă pe Zoia, fiica paharnicului Mihalache Ghițescu din satul Cotojani (ținutul Hotinului). Un nou prilej deci de a-și spori averea. „La alcătuirea însoțirei mele, tocmai că socrul meu, atât din partea mea, cum și din partea moșului meu Chiruș, pentru zestre nu au urmat, ci eu cît au voit el a însămână prin izvodul de zestre, cu aceea m-am mulțumit, adică: douăzeci boi, douăzeci vaci cu viței, una sută oi, patru cai eu briscă acoperită și șapte sute ruble argint bani gata, asemenea și alte măruntășuri neînsemnate”.

După o călătorie plină de peripeții la București, în anul 1831, făcută cu scopul de a-și primi partea lăsată prin testamentul lui Constantin Ladă, decedat în 1816, Teodor Vârnăv se stabilește la moșia Stîngăceni, în ținutul „Eșului”. La această moșie locuia autorul în 1845, cind și-a scris istoria vieții sale. Ajuns la un liman liniștit, după o viață agitată și plină de lipsuri, Teodor Vârnăv, încă în plină bărbătie, cugetă cu acea înțelepicune pe care a căpătat-o la școala aspiră a vieții. De aceea, rindurile de încheiere ale autobiografiei par scrisе de un om bătrân:

„Trăiesc în liniște cu megieșii; pe cei mai mari și mai înțelepți decit mine îi ascult; pe cei depotrivă îi cinstesc; mă fereșe de gîleevuri, de pricini, de judecăți, iar mai virtos de datorii; mă mulțumesc cu ceea ce mi-au dăruit pronia cerească și toată stăruința mea acum este numai ca să mai înmulțesc averea, nu pîntru alt sfîrsit, decit numai ca să las copiilor mei înlesnirea de a trăi în lume fără strîmtorire și fără lipsă”¹⁶

Istoria vieții mele este prima carte de amintiri din literatura noastră. E adevarat că elemente autobiografice și crîmepe de amintiri pot fi întîlnite și înainte de anul 1845. Chiar în literatura noastră veche, cronica lui Miron Costin, în foarte mică măsură, cronica lui I. Neculce și, mai tîrziu, *Istoria otomânească a preputernicilor și marilor împărați* a lui Lenăchiță Văcărescu, pe scară mai mare, cuprind elemente autobiografice. O operă, însă, care, în întregime, să aibă ca temă evocarea trecutului personal al autorului nu s-a scris în literatura noastră înainte de Vârnăv. Sau, dacă s-a scris, nu s-a păstrat, cum s-a întîmplat cu memorile lui Gh. Peșacov (consemnate într-o serisoare a acestuia, din 1829, către Z. Carcalechi), memorii intitulate, atât de pitoresc, *Voiajinul vieții mult păltîmitoarului din pricina iubirii de adevar și de dreptate. Memoriele mele* (Biografie de la anul 1836–1856) ale unui Petre Pessian, atribuite greșit lui George Peșacov, nu au fost integrate literaturii. Și opera lui T. Vârnăv a rămas multă vreme în manuscris¹⁷ nepuțind fi deci cunoscută de memorialiștii de mai tîrziu. Cu toate ace-

* zapas – grămadă.

¹⁵ Op. cit., p. 77.

¹⁶ Op. cit., p. 131.

¹⁷ *Istoria vieții mele* a fost editată abia în secolul următor, în colecția „Minerva”, de către Artur Gorovei.

tea, autorul poate fi considerat deocamdată drept primul, adică cel mai vechi, autor de amintiri din literatura română.

În afara de meritul vechimii, al priorității, cartea lui Teodor Vârnay e interesantă și ca mărturie asupra limbii române din deceniul al cincilea al veacului trecut. Om cu puțină cultură și trăitor mai mult la țară, autorul se folosește îndeosebi de limba vie, vorbită în popor. Evocarea lui, având ceva din savoarea arhaică a vechilor cronicieri, respiră prospețime și spontaneitate, dezvăluind un talent nativ de povestitor.